

Αποικισμός

Αποικισμός $\neq$ πρώτη
επαφή των Ελλήνων
με τον Εύξεινο Πόντο

Α' αποικισμός
Μεταναστευτική
κίνηση (Ιώνων και
Αιολών) προς το
ανατολικά Αιγαίο
και τα Μικρασιατικά
παράλια

Β' αποικισμός

Όνομα: Άξενος Πόντος – Εύξεινος Πόντος

ἐπ' **Άξεινου** στόμα πεμπόμενοι ἦλυθον (Πίνδαρος, Πυθιονίκος Δ' 203-204).

ἐν δ' **Εύξεινω** πελάγει φαεννὰν Ἀχιλεὺς νᾶσον (Πίνδαρος, Νεμεόνικος Δ' 49-50).

Πόντος = ανοικτή θάλασσα, ωκεανός (Liddell – Scott 2007, 1058^β)

απαντά στην ποίηση αντί των θάλασσα και πέλαγος

Τη χρησιμοποιεί ο Όμηρος, όταν αναφέρεται στη θάλασσα, ιδιαιτέρως σε ανοιχτό πέλαγος, **πόντου Ἰκαρίοιο** (Όμηρος, *Ιλιάδα* II. 2. 145).

Η λέξη **πόντος** συγγενεύει με άλλες ινδοευρωπαϊκών γλωσσών που σημαίνουν γέφυρα, **πέρασμα** ή **δρόμος**.

ἄπλου γὰρ εἶναι τότε τὴν θάλατταν ταύτην καὶ καλεῖσθαι **Ἄξενον** διὰ τὸ
δυσχεῖμερον καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν περιοικούντων ἔθνῶν καὶ μάλιστα
τῶν Σκυθικῶν, ξενοθυτούντων καὶ σαρκοφαγούντων ..... ὕστερον δ'
Εὐξείνον κεκληῖσθαι τῶν Ἰώνων ἐν τῇ παραλίᾳ πόλεις κτισάντων

(Στράβων VII 3.6.)

Max Vasmer

Το επίθετο Άξενος στην ονομασία του Πόντου, προέρχεται από την ιρανικής προέλευσης λέξη *axšaina*, που σημαίνει σκουρόχρωμος, μαύρος.

A. Baccarin

ο φιλόξενος χαρακτήρας που αποδόθηκε στον Πόντο και αντανακλάται στο επίθετο Εύξεινος οφείλεται στη **σύνδεσή του με τον Κάτω Κόσμο**, όπου φιλοξενούνται οι ψυχές των ανθρώπων.

Πόντος

καὶ γὰρ μέγιστον τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνομίζετο, καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχήν ἰδίως **Πόντον** (Στράβων I.2.19)

ὄντας δ' ἐν τῷ **Πόντῳ** (Ξενοφών, *Ανάβασις* V 6.15).

Το όνομα Πόντος είναι ίσως η συντομογραφία της έκφρασης ἐν **τοῖς προς τῷ Πόντῳ**

Τον 13ο αι. εισάγεται από Τατάρους και Μογγόλους η ονομασία
Μαύρη Θάλασσα - Kara Deniz - Black Sea

Πότε χρονολογείται η ίδρυση αποικιών στον Εύξεινο Πόντο;

Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα μόνιμες αποικίες ιδρύθηκαν στον Εύξεινο Πόντο, μετά τα μέσα του 7^{ου} αι. π.Χ.

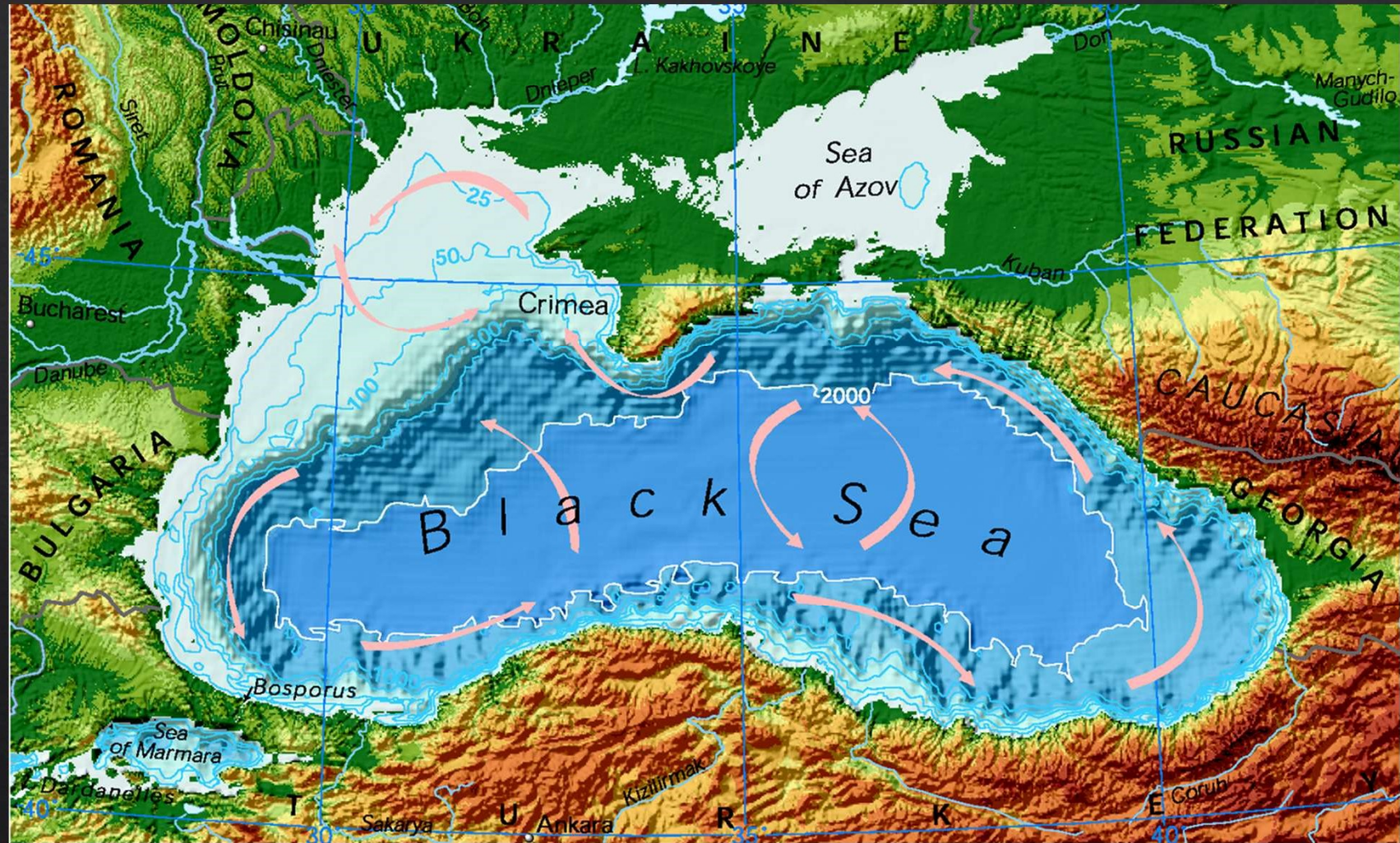
Ωστόσο, γραπτές πηγές τοποθετούν την ίδρυση στον 8^ο αι. π.Χ. (Ευσέβιος, ίδρυση Τραπεζούντας 756 π.Χ.)

Πρωτοκορινθιακός
αρύβαλλος 7^{ος} αι. π.Χ.

Γεωγραφικό ανάγλυφο

- Γεωγραφικός αποκλεισμός
- Οδοί θαλάσσιοι/χερσαίοι
- Κατοίκηση περιοχής
- Πρώτες ύλες

Από τον 10ο αιώνα π.Χ. οι κάτοικοι της Ευβοίας ήταν σε θέση να προσεγγίζουν τις ακτές της Ανατολικής Μεσογείου για να προωθήσουν τα προϊόντα τους (στην Αλ-Μίνα), ενώ οι πρώτες τους αποικίες ιδρύθηκαν λίγο αργότερα στη Δύση – Μεγάλη Ελλάδα.

Οι Έλληνες πιθανότατα διενεργούσαν αρχικά διερευνητικές αποστολές στις περιοχές, όπου σκόπευαν να επεκτείνουν την δραστηριότητά τους. Κατάλοιπα αυτών των επαφών αποτελούν αρχαιολογικά ευρήματα, προϊόντα του ελληνικού πολιτισμού που εντοπίζονται σε απομακρυσμένες περιοχές. Πρόκειται για αντικείμενα κύρους – αντικείμενα ανταλλακτικού εμπορίου.

Στάδια αποίκησης

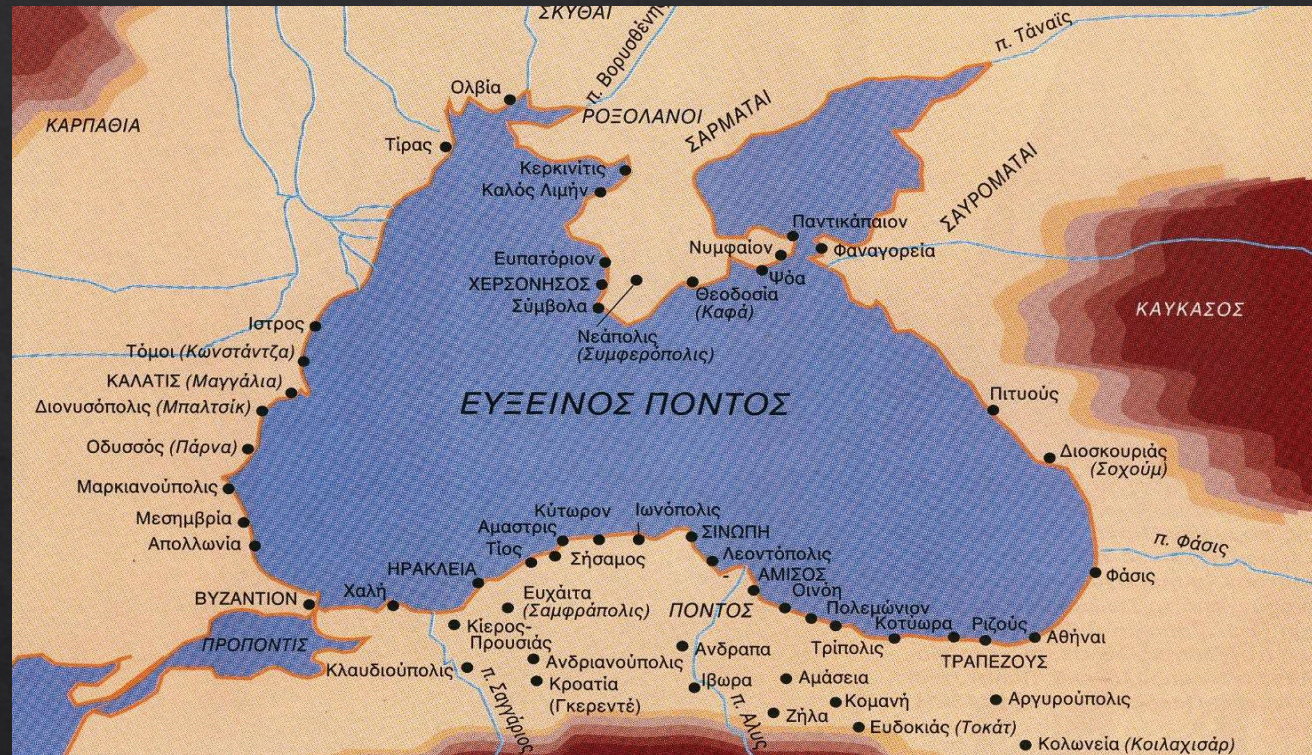
Ίδρυση βωμού = ίδρυση εγκατάστασης

Η αρχική εγκατάσταση ενδεχομένως είχε μικρή έκταση, δυναμική και προπαρασκευαστικό χαρακτήρα.

Στη συνέχεια, εφόσον διαπιστωνόταν η βιωσιμότητά της και τα οφέλη, που προσέφερε στην μητρόπολη επεκτεινόταν και αποκτούσε μονιμότητα.

Σε ορισμένες περιπτώσεις η προ – αποικιακή περίοδος διαρκούσε μεγάλο διάστημα κατά το οποίο η εγκατάσταση είχε τον χαρακτήρα *εμπορίου*.

Είτε το εμπόριο μετατρεπόταν σε αποικία, είτε παρέμενε εμπόριο, είτε έπαυε να υπάρχει.

ἑπτά· λύκος ἀσθενής· ἑβδο-
μήκοντα· λέων δεινός· ἑπτ<α>-
κόσιοι· τοξοφόρος φίλι<ο>ς
δωρε-
ἠ δυνάμῃ <ῖ>ητῆ<ρ>ος·
ἑπτακι<σ>χί-
λι<οι>· δελφὶς φρόνιμος εἰρή-
νη Ὀλβίη πόλῃ· μακαρίζω ἐκεῖ·
μέμνημαι Λη-
το<ῖ>

Η μητρόπολη Μίλητος

Η Μίλητος φέρεται να έχει ιδρύσει 75 ή 90 αποικίες στον Εύξεινο Πόντο και την Προποντίδα.

Εκτός της Μιλήτου, τα Μέγαρα έδειξαν ενδιαφέρον για τις ακτές του Εύξεινου Πόντου ιδρύοντας τις αποικίες Μεσημβρία και Ηράκλεια Ποντική, η οποία στη συνέχεια ίδρυσε την Κάλλατι και τη Χερσόνησο

Τον 5ο αι.π.Χ. η Αθήνα προστίθεται στις πόλεις, που δραστηριοποιούνται στην περιοχή ιδρύοντας κληρουχίες.

Αναξίμανδρος (610 - 547 π.Χ.)

Στον χάρτη του Αναξιμάνδρου σημειωνόταν η θέση πολλών αποικιών της Μιλήτου στον Εύξεινο Πόντο

Ο ίδιος ο Αναξίμανδρος συνδέεται με τον Εύξεινο Πόντο καθώς φέρεται να έχει ιδρύσει την Απολλωνία Ποντική

Αναπαράσταση χάρτη Αναξιμάνδρου

Εκαταίος ο Μιλήσιος (560-480 π.Χ.), Περίοδος Γης ή Περιήγησις

Ο Εκαταίος σημείωσε στο έργο του τις θέσεις όχι μόνον ελληνικών πόλεων, αλλά και αυτών που προϋπήρχαν. Επιπλέον, αναφέρει αυτόχθονες λαούς, ωστόσο παραλείπει σημαντικές αποικίες της Μιλήτου.

Αναπαράσταση χάρτη Εκαταίου

Κάτοψη Μιλήτου

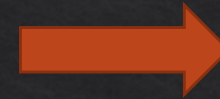
Αίτια αποικισμού

- ❖ Τον 8ο αι.π.Χ. η Μίλητος, έχοντας επεκτείνει την περιοχή δικαιοδοσίας της, στηριζόμενη στη γεωργία αναπτύσσεται στο εμπόριο και την οικονομία. Παρατηρείται **αύξηση πληθυσμού**. Οι συνεχείς, ωστόσο διαμάχες με αντίπαλες ελληνικές πόλεις (Σάμος, Δηλάντιος πόλεμος, Νάξος, Ερυθρές) είχαν σαν αποτέλεσμα την μερική **αποδυνάμωση της πόλης**.
- ❖ Στα μέσα του 7ου αι.π.Χ. ξεκινά η επεκτατική πολιτική των **Λυδών**. Μετά από συνεχείς συγκρούσεις τελικά υπογράφηκε συνθήκη ξενίας και συμμαχίας, με όρους ευνοϊκούς για τη Μίλητο (608 ή 598 ή 594 π.Χ.).
- ❖ τον 7ο αι.π.Χ. πολιτική κρίση συγκλόνισε τη Μίλητο. Η αριστοκρατία καταλύθηκε από τον τύραννο Θρασύβουλο (615 π.Χ.), τον οποίο διαδέχτηκαν οι τύραννοι, ο Θόας και ο Δαμασήνωρ, οι οποίοι εξόντωσαν τα μέλη των επιφανέστερων αριστοκρατικών οικογενειών. Ακολούθησε περίοδος γενικευμένης στάσης, που διήρκεσε δύο γενιές φέρνοντας αντιμέτωπες δύο τάξεις του πληθυσμού, τους *Αειναύτας* και τους *Χειρομάχας*. Η κρίση μάλλον διευθετήθηκε με τη διαιτησία Πάριων δικαστών, οι οποίοι εισηγήθηκαν ολιγαρχικό πολίτευμα. Η περίοδος της **Στάσης** τοποθετείται γενικά στην εποχή της παρακμής του μιλησιακού εξαγωγικού εμπορίου.
- ❖ Η Μίλητος ήταν ναυτική δύναμη

- Αύξηση πληθυσμού
- Περιορισμός χώρας, εξαιτίας των συνεχών πολεμικών συρράξεων και συνεχούς μοίρασμα των κλήρων στους επιγόνους
- Παρακμή μιλησιακού εμπορίου
- Πολιτική κρίση

στενοχωρία
αναζήτηση πρώτων υλών

Αποικισμός

Μετά την ίδρυση των αποικιών η Μίλητος ενίσχυσε το εμπόριο και την οικονομία της. Τα πλοία έφευγαν από τον Εύξεινο Πόντο μεταφέροντας : ψάρια, μεταλλεύματα, ξυλεία, αλάτι, μαλλί, ανθρώπινο δυναμικό (δούλους) και γεωργικά προϊόντα, κυρίως σιτηρά.

Διαδικασία αποίκησης

- Χρησμός από το μαντείο (Δελφών, Διδύμων, Δωδώνης). Ο οικιστής ρωτούσε ως ιδιώτης το μαντείο για την επικείμενη δραστηριότητά του.
- Το μαντείο ενέκρινε τις προθέσεις του και έδινε στον οικιστή αρμοδιότητα να ξεκινήσει τις προετοιμασίες για την ίδρυση της αποικίας.
- Ταυτόχρονα το μαντείο όριζε τον τόπο, όπου θα ιδρυόταν η αποικία.
- Πριν την αποχώρηση από την μητρόπολη ιερή φλόγα από την Εστία της πόλης μεταφέρονταν στην υπό ίδρυση αποικία (*ιερά αφιδρύματα*)

Η Ιερή φλόγα, το ιερό πύρ, συγκέντρωνε μία σειρά από ισχυρούς συμβολισμούς, που συνέδεαν την αποικία με την μητρόπολη.

Ο οικιστής

Οικιστής ≈ Αρχηγέτης

- Ο οικιστής ήταν ο υπεύθυνος για την οργάνωση και την ίδρυση της αποικίας,
- Θρησκευτικός (οι αρμοδιότητές του είχαν την έγκριση του μαντείου) και στρατιωτικός ηγέτης των αποίκων
- Οργάνωνε το ταξίδι προς την θέση της υπό ίδρυσης αποικίας
- Επέλεγε (με την καθοδήγηση του μαντείου) την θέση της υπό ίδρυση αποικίας
- Ήταν υπεύθυνος για τις σχέσεις με τον ντόπιο πληθυσμό
- Χώριζε την γη και όριζε την χρήση της
- Ήταν υπεύθυνος για την μεταφορά της λατρείας και την ίδρυση ναών
- Και για την εγκαθίδρυση νόμων και αρχών που όριζαν την πολιτική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή των αποίκων

Ο θάνατός του σήμαινε το τέλος της αποικιακής δραστηριότητας
Ήταν εκτός από ιδρυτής της αποικίας ο ιδρυτής του γένους

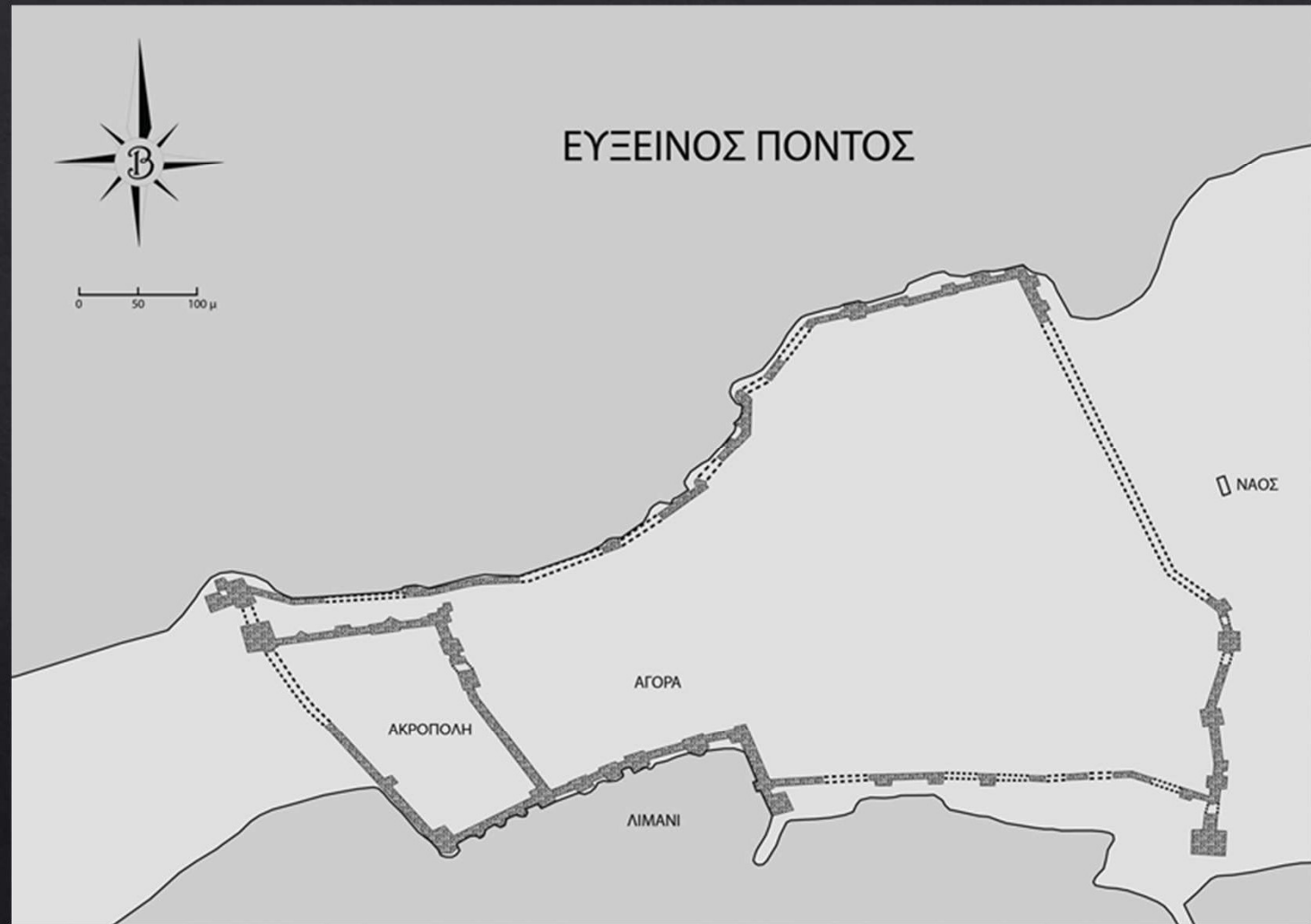
Λατρεία του οικιστή

- Κατά κανόνα θαβόταν στο κέντρο της πόλης, στην αγορά (σύνδεση της μορφής του με την πολιτική ζωή της πόλης).
- Ο τάφος του ήταν το κέντρο της λατρείας του
- Η λατρεία του οικιστή αποτελούσε ταυτόχρονα δεσμό με την μητρόπολη αλλά και έκφραση της ανεξαρτησίας της αποικίας

Σινώπη

- Λατρεία του Απόλλωνα, ως θεού του αποικισμού, της πόλης και του πολιτεύματος.
- Λατρεία της Αφροδίτης με ιδιότητες που αναφέρονται στην Θάλασσα.
- Λατρεία του Ποσειδώνα Ελικωνίου, ως θεού του Πανιωνίου
- Του Αυτόλυκου, του Δηιλέωντα και του Φλογίου ως οικιστών της Σινώπης.
- Χρήση του ημερολογίου της Μιλήτου
- Χρήση της Ιωνικής διαλέκτου

Ίδρυση βωμού Απόλλωνα
Ίδρυση ναού Απόλλωνα
Εστία Σινώπης

ν[ο]μοφυλακο[ῦ]ντ[ο]ς Ἐπιδήμου τοῦ

Ἐπιέλο[υ] οἱ **πρυτάνει[ς]** οἱ ἐν τῷ

Πανήμ[ω]ι μῆ[ν]ι τῆ[ϊ] **Ἑστία**

Πρυ[τα]νεία[ι]

Ἄριστ[α]ρχ[ο]ς Ἄριστά[ρχ]ο[υ]

Μῆτρ[ι]ς Κ[α]λλικράτου[ς]

Διονύσιος Ἀρχίππου [ ]

Λάμαχ[ο]ς Χ[ο]ρ[η]γίωνος

[.....]ος Καλλισθένο[υ]ς

Δημήτριος Φίντιος

[Π]οσειδώνιος Μειδ[ί]ου

{²vac.}² γραμματεύοντος

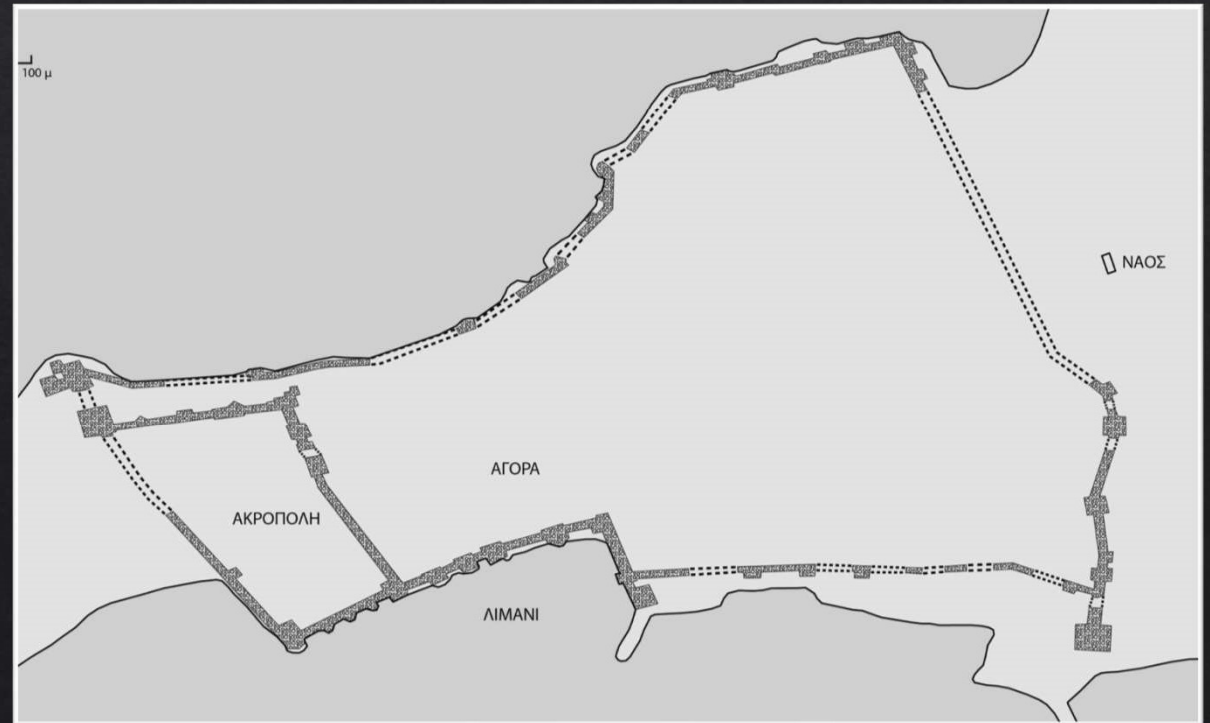
αμάχου τοῦ Χορηγίωνος

Νόμισμα Σινώπης
(3^{ος} αιώνας π.Χ.)

Νόμισμα
Σινώπης
(1^{ος} αιώνας π.Χ.)

Οι λαοί που κατοικούσαν τον Εύξεινο Πόντο

Βοράς: Σκύθες
Δύση: Θράκες
Νότος: Φρύγες

Κατά την εποχή του αποικισμού απαντούν πολλά φύλλα αποκομμένα μεταξύ τους.

Δεν έχουμε αρχαιολογικά κατάλοιπα – ελλείπει οι αναφορές των γραπτών πηγών.

Αναφέρονται κυρίως σε σχέση με τον γεωγραφικό χώρο, στον οποίο κατοικούσαν. Ωστόσο, τα όρια, εντός των οποίων δραστηριοποιούνταν διαφέρουν από πηγή σε πηγή και από εποχή σε εποχή.

Πρωταρχικές πηγές Στράβων Ξενοφών Ηρόδοτος Περίπλοι

- ◇ Βυθίνοι, Μαριανδρινοί, Παφλαγόνες, Σύροι/Λευκοσύροι/Ασσύριοι/Καππαδόκες, Χάλυβες/Άλυβες/Αλιζώνες, Τιβαρηνοί, Μοσσυνοίκοι, Δρίλαι, Μάκρωνες, Χίοι.
- ◇ Την ελληνιστική εποχή αναφέρονται γενικά σαν λαοί της Ασίας
- ◇ Την ρωμαϊκή εποχή, δεν έχουμε ασφαλείς αναφορές σε αυτούς, σε σημείο, που δεν θεωρείται βέβαιη η ύπαρξή τους

- ❖ Πριν την εγκατάσταση των ελληνικών αποικιών φαίνεται πως υπήρχαν μεταξύ Ελλήνων και ντόπιων φύλων προ-αποικιακές σχέσεις.
- ❖ Οι σχέσεις μεταξύ αποίκων και ντόπιων φαίνεται πως ήταν καλές. Δεν υπάρχουν αναφορές για το αντίθετο. Μόνο στους μύθους υπαινίσσονται εχθροπραξίες μεταξύ τους.
- ❖ Στις πηγές δεν υπάρχουν αναφορές σχετικά με τις σχέσεις των φυλών μεταξύ τους
- ❖ Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, ντόπιοι κατοικούσαν εντός των ελληνικών πόλεων (τάφοι, κεραμική)

Εσωτερικός αποικισμός

Περαιτέρω εδραίωση
της παρουσίας των
Μιλησίων – Σινωπέων
στην νότια ακτή του
Ευξείνου Πόντου

Τον 8^ο αιώνα π.Χ., με την ίδρυση των αποικιών αρχίζει η παράλληλη ζύμωση και η εφαρμογή θεμελιωδών θεσμών. Στη σύγχρονη έρευνα έχει αναπτυχθεί μεγάλη συζήτηση σχετικά με την επίδραση της ίδρυσης των αποικιών στην θεμελίωση του θεσμού της πόλης - κράτους

Ίδρυση αποικιών

Ο ελληνικός κόσμος διευρύνεται σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου

Η ελληνική γλώσσα, πολιτισμός και θρησκεία, κυριαρχούν